HARPUT'TA OSMANLI DÖNEMİ TÜRK MEZAR TAŞLARI

PROF. DR. ENVER ÇAKAR • PROF. DR. YÜKSEL ARSLANTAŞ
PROF. DR. BAHİR SELÇUK • PROF. DR. HASAN ŞENER
PROF. DR. TANER YILDIRIM

ideal
Kültür Yayıncılık

İnsanoğlu en eski çağlardan bugüne ölümün bir son olmadığına inanmıştır. Bu nedenle defin ve mezar gelenek ve tiplerini de bu çerçevede şekillendirmiştir. Ölüm başka bir dünyaya, başka bir boyuta geçiş; mezar ise bu geçişin kapısı olarak görülmüştür. Bunun yansımasını da önemli tarihî ve kültürel varlıklarımız arasında yer alan mezar taşlarında görebilmekteyiz. Yapıldıkları dönemin sosyo-kültürel özellikleri, maddi ve manevi değerleri ve hayat anlayışları gibi pek çok konuda bilgi ihtiva eden bu taşlar, Türk süsleme sanatı motif ve kompozisyon uygulamalarının da yoğun olarak görüldüğü objeler arasında yer almaktadır.

Üzerlerinde taşıdıkları kitabe ve tarih dolayısıyla öncelikle tarihî birer vesika olan mezar taşları çeşitli sanat kolları için ise bir form niteliği taşımaktadır.

Mezar taşları, sanatkâr için icra usulleri, edebiyatçı için söz sanatı verileri, hattat için tasarım numuneleri, nakkaş için yeni kompozisyonlar, tarihçi için malumat ve yansıyan bütün sanatları tetkik edebilen bir sanat tarihçisi için de dönemin tahlili imkânlarını sunabilmektedir.

Harput'ta Osmanlı Dönemi Türk Mezar Taşları isimli bu eserde, Harput'ta dokuz farklı mezarlık alanında bulunan tarihî mezar taşlarının fotoğraflarına yer verilmiş, bu mezarların kimlere ait olduğu ve ölüm tarihleri, kitabelerinden hareketle günümüz Türkçesine aktarılmak suretiyle şehrin tarihine not düşülmeye çalışılmıştır.

/idealkltr
idealkultur.com
Online Satış İçin:
idealkitap.com
ISBN: 978-625-8375-77-0
9 786258 375770

İçindekiler

Kısaltmalar 7
Takdim 9
Ön Söz 11
Giriş 13
1. Mezar Kültürü ve Tarihî Gelişimi 13
2. Harput'un Tarihine Kısa Bir Bakış 16
3. Çalışmanın Metodu, Amacı ve Kapsamı 17

I. Harput'un Tarihî Türk Mezarlıkları 19
II. Harput'ta Osmanlı Dönemi Türk Mezar Taşları 29
1. DUA DAĞI MEZARLIĞI 29
1.1. Dua Dağı Mezarlığı (I. Bölge) 30
1.2. Dua Dağı Mezarlığı (II. Bölge) 40
1.3. Dua Dağı Mezarlığı (III. Bölge) 55
2. URYAN BABA MEZARLIĞI 138
3. METERİS MEZARLIĞI 155
3.1. Meteris Mezarlığı (I. Bölge-Çandarlı Mezarlığı Mevkii) 155
3.2. Meteris Mezarlığı (II. Bölge-Beyzade Kabristanı) 162
3.3. Meteris Mezarlığı (III. Bölge) 174
3.4. Meteris Mezarlığı (IV. Bölge-Kurra Hocaların Mezarlığı) 179
3.5. Meteris Mezarlığı (V. Bölge-İmam Efendi Türbesi Mevkii) 187
3.6. Meteris Mezarlığı (VI. Bölge-Kürtler Külbesi Mevkii) 208
3.7. Meteris Mezarlığı (VII. Bölge) 227
4. AKYOL MEZARLIĞI 234

5. FATİH AHMET BABA MEZARLIĞI 255
6. KUREYBAŞI MEZARLIĞI 261
7. ULU CAMİ HAZİRESİ 289
8. KÜMBET MEZARLIĞI 298
8.1. Kümbet Mezarlığı (I. Bölge) 298
8.2. Kümbet Mezarlığı (II. Bölge) 317
9. MÜNFERİT (TEK) MEZARLAR 332

Sonuç ve Öneriler 334
Kaynakça 336

Takdim

Tarih, bir milletin hafızasıdır, geleceğinin pusulasıdır. Tarihi belleğimize sahip çıkmak ve geleceğimizi medeniyetimizin üzerine inşa etmek gelecek adına en önemli sorumluluğumuzdur. Zira geçmişle bağını koparan bir toplumun güçlü bir gelecek inşa etmesi mümkün değildir.

Üzerine yaşadığımız bu coğrafya; binlerce yıllık mazisiyle, tarihi değerleriyle, kültürel birikimiyle, sanatıyla, edebi birikimiyle, Anadolu'ya ışık olmuş alim ve ulemalarıyla kadim bir medeniyet merkezidir.

Binlerce yıllık tarihi geçmişinde Hurrilerin, Hititlerin, Urartuların, Bizans'ın egemenliğinin ardından 1085 yılında Türkler tarafından fethedilen Harput; Artuklular, Selçuklular, İlhanlılar, Dulkadiroğulları, Akkoyunlular, Safevi ve Osmanlı medeniyetine ev sahipliği yapmıştır.

Anadolu kültür ve medeniyetinin temel kilometre taşlarından biri olan Harput, özellikle İslam medeniyetiyle tanışmasının ardından bir ilim ve irfan merkezi olarak sadece Anadolu'ya değil İslam medeniyetine de büyük katkılar sağlamıştır.

Geleceğimiz adına ilham kaynağı olan bu güçlü medeniyete katkı sağlayan, bu medeniyetin kimliğini oluşturan ecdadımızın ebedi istirahatgâhları olan mezarların simgesi olan mezar taşları, sadece mezarda yatanın kimliğine değil, dönemin medeniyetine de ışık tutar.

Gerek hazirelerde bulunan şahsiyetlerin kimliği, gerekse taş işleme sanatının inceliklerini yansıtması açısından mezar taşlarının her biri somut kültürel mirasımızın önemli bir parçasıdır.

Elazığ Belediyesi olarak tarihi mirasımızı yaşatma ve geleceğe taşıma misyonumuz gereği, tarihi birer vesika niteliği taşıyan Osmanlı Dönemi'ne

ait mezar taşlarının tercüme edilerek bir esere dönüşmesini kültürümüzün yaşatılması adına son derece kıymetli buluyorum.

Uzun soluklu bir çalışmanın ürünü olan ve Elazığ Belediyesi Elazığ Külliyatı Yayınları kapsamında yayımlanan "Harput'ta Osmanlı Dönemi Türk Mezar Taşları" adlı eseri hazırlayan değerli hocalarımız Prof. Dr. Enver Çakar'a, Prof. Dr. Yüksel Arslantaş'a, Prof. Dr. Bahir Selçuk'a, Prof. Dr. Hasan Şener'e ve Prof. Dr. Taner Yıldırım'a şehrim ve gelecek nesiller adına teşekkür ediyorum.

Şahin ŞERİFOĞULLARI
Elazığ Belediye Başkanı

Ön Söz

İnsanoğlu ölümü bir son olarak değil, başka bir dünyaya veya başka bir boyuta geçiş olarak görmüş, mezarı ise bu geçişin kapısı olarak değerlendirmiştir.

Kabir, makber ve medfen olarak da adlandırılan mezarın baş ve ayak ucuna şahide de denilen taşlar dikilmiştir. Mezarlık alanlarına kabristan; cami, tekke ve türbelerin bahçesinde veya bitişiğinde bulunan mezarlık alanlarına ise hazire adı verilmektedir.

İslam şehirlerinde mezarlıklar genellikle yerleşim alanlarının ve surların dışında şehir kapılarına yakın yerlerde kurulmuştur. Mezarlık alanı olarak dağ yamaçları ve etekleri de kullanılmıştır. Önceleri yerleşim alanlarının dışında bulunan mezarlıklar, yerleşim yerlerinin büyümesi sonucu şehirlerin içinde kalmıştır.

Mezarlıklar şehir tarihi açısından önemli olduğu gibi mimari ve hat sanatı açısından da zengin örnekler vermektedir. Yine mezar taşları tarihî ve demografik bakımlardan büyük değere sahiptirler. Ayrıca bu memleketin Türk-İslam yurdu olduğuna şahitlik eden tarihî belgeler olmaları açısından da önemlidirler. Fakat Harput'ta, türbeler haricinde, Osmanlı öncesine ait Türk mezarlarının hiçbiri günümüze ulaşmamıştır. Bu sebeple çalışmanın konusu Osmanlı Dönemi ile sınırlandırılmıştır. Çalışma alanı olarak da Harput'un merkezinde bulunan ve oldukça geniş bir alana yayılan mezarlıklar seçilmiştir.

Harput'ta tarihî nitelik taşıyan mezarlar, Dua Dağı Mezarlığı, Uryan Baba Mezarlığı, Meteris Mezarlığı, Akyol Mezarlığı, Fatih Ahmet Baba Mezarlığı, Kureybaşı Mezarlığı ve Kümbet Mezarlığı olarak bilinen mezarlık

alanlarıyla Ulu Cami Haziresi'dir. Mezarların bir kısmı bakımlı olmakla birlikte, genel olarak bakımsız ve harap durumdadırlar. Çoğu mezarlar da zamanla kaybolmuş, taşları sağa sola devrilmiş, hatta kırılarak birkaç parçaya ayrılmıştır.

Harput'taki tarihî mezarların tespit edilerek okunması ve kayıt altına alınması amacıyla yapılan bu çalışma, Elazığ Belediye Başkanlığı ile Fırat Üniversitesi Rektörlüğü arasında imzalanan bir protokol çerçevesinde başlatılmış, Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Prof. Dr. Enver ÇAKAR başkanlığında, Prof. Dr. Yüksel ARSLANTAŞ, Prof. Dr. Bahir SELÇUK, Prof. Dr. Hasan ŞENER ve Prof. Dr. Taner YILDIRIM'dan oluşan bir heyet tarafından da yürütülmüştür. Başlangıçta iki yılda tamamlanması planlanan bu çalışmanın süresi, öngörülemeyen bazı gelişmeler sebebiyle uzamıştır. İki yıl devam eden Covid-19 salgını ve mevsimsel olumsuzlukların yanı sıra, çok sayıda mezarlık alanının olması, tarihî mezarların umulandan çok daha fazla sayıda ve genellikle aile mezarlıkları içinde dağınık durumda bulunması ve çoğu mezar taşının da son derecede yıpranmış olması çalışma süresinin uzamasında etkili olmuştur.

Bütün bu zorlukların yanı sıra, işimizi nispeten kolaylaştıran bazı faktörler de olmuştur. Mesela Harput'taki mezar alanları ve adları konusunda Sedat ÇAĞLAYAN ve Yılmaz ÖNERCAN'ın engin tecrübelerinden istifade edilmiştir. Özellikle Yılmaz ÖNERCAN dağınık durumda bulunan aile mezarlıkları içindeki tarihî mezarların tespitinde bize yer göstermek suretiyle önemli katkı sağlamıştır. Katkılarından dolayı, her ikisine de teşekkür ederiz. Ayrıca bu çalışmanın yapılmasında zaman zaman personel desteği ile teknik destek sağlayan ve eserin basımını sağlayan Elazığ Belediye Başkanı Şahin ŞERİFOĞULLARI'na da şükranlarımızı sunarız.

Elazığ-2023
Prof. Dr. Enver ÇAKAR